РОЗДІЛ 11
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.1/8
DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/138

ГЕНЕЗА ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ООН В СФЕРІ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ

THE GENESIS AND LEGAL BASIS OF THE ACTIVITIES OF THE UN IN THE FIELD OF HUMANITARIAN AID

Бурдюжа О.М., аспірант кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Статтю присвячено дослідженню правових засад надання гуманітарної допомоги найпотужнішим гравцем в цій сфері – ООН. Формування правових механізмів надання гуманітарної допомоги починається задовго до створення ООН у другій половині XX ст. Друга світова війна призвела до усвідомлення глобального масштабу проблеми та необхідності створення потужної міжнародної організації з надання гуманітарної допомоги. США та Великобританія ініціювали створення адміністрації з надання допомоги та реабілітації (UNRRA). Досвід цієї організації став у нагоді ООН, створеної у 1945 р, яка поступово брала на себе завдання та функції UNRRA з надання гуманітарної допомоги та остаточно замінила її після припинення існування останньої у 1948 р. Підвалини діяльності в цій сфері склали прийняті під егідою ООН Декларація прав людини, а також Женевські конвенції та протоколи до них. На сьогодні в ООН створена низка спеціалізованих установ, які опікуються наданням гуманітарної допомоги різних напрямів та різноманітним верствам населення. Ситуація ускладняється тим, що гуманітарна допомога надається іншими міжнародними організаціями, бізнесом, приватними особами. На перший план виходить координація їх діяльності. В ООН запроваджений інноваційний кластерний підхід, який постійно вдосконалюється. Разом з цим невирішеною лишається проблема гуманітарного доступу. В статті сформульовано пропозиції щодо притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності за відмову у доступі до окупованих регіонів під час збройного конфлікту для надання допомоги, якщо зволікання може привести до тяжких наслідків. Таке діяння має визнаватися воєнним злочином. Наголошується на необхідності кодифікації законодавства в цій сфері з запровадженням міжнародно- правових норм щодо забезпечення такого доступу. Пропонується прийняття п'ятої Женевської конвенції про надання гуманітарної допомоги та протоколу до неї, а також – прийняття конвенції щодо гуманітарної допомоги постраждалим в результаті надзвичайної ситуації природного або техногенного характеру та протоколу до неї.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, ООН, гуманітарна допомога, кластери, гуманітарний доступ, права людини, Програма з розвитку ООН, Агентство ООН у справах біженців.

The article is devoted to identifying the legal basis for the provision of humanitarian aid by the most powerful player in this field – the UN. The formation of legal mechanisms for the provision of humanitarian aid began long before the creation of the United Nations in the second half of the 20th century. The Second World War led to the realization of the global scale of the problem and the need to create a powerful international organization for the provision of humanitarian aid. The United States and Great Britain initiated the creation of the Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA). The experience of this organization came in handy for the United Nations, created in 1945, which gradually took over the tasks and functions of UNRRA in providing humanitarian aid and finally replaced it after the latter ceased to exist in 1948. The foundations of activity in this area were laid down by the Declaration of Human Rights adopted under the auspices of the UN, as well as the Geneva Conventions and their protocols. Today, the UN has created a number of specialized institutions that take care of providing humanitarian aid in various directions and to various segments of the population. The situation is complicated by the fact that humanitarian aid is provided by other international organizations, businesses, and private individuals. Coordination of their activities comes to the fore. The UN has introduced an innovative cluster approach that is constantly being improved. At the same time, the problem of humanitarian access remains unresolved. The article formulates proposals for international criminal liability for the denial of access to occupied regions during an armed conflict for the provision of assistance, if the delay could lead to grave consequences. Such an act should be recognized as a war crime. It is emphasized the need to codify legislation in this area with the introduction of international legal norms to ensure such access. It is proposed to adopt the fifth Geneva Convention on the provision of humanitarian aid and its protocol, as well as – the adoption of the convention on humanitarian aid to victims of natural or man-made emergencies and its protocol.

Key words: international humanitarian law, UN, humanitarian aid, clusters, humanitarian access, Human Rights, UN Development Program, UN Refugee Agency.

Постановка проблеми. На початку XXI століття людство існує в геополітичних реаліях, які характеризуються активізацією масштабних викликів світовому порядку, серед яких численні збройні конфлікти в різних регіонах Земної кулі, загрозливе погіршення якості навколишнього природного середовища, масштабні катастрофи природного та техногенного характеру від яких потерпає та потребує допомоги величезна кількість людей.

Так, збройна агресія з боку Російської Федерації, нехтування з боку останньої законами та звичаями війни порушили права мільйонів людей в Україні на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я добробуту її самої та її сім'ї. Переважна більшість з них не має можливості самостійно впоратися з ситуацією та гостро потребують допомоги. В цих реаліях актуалізується інтерес до дослідження міжнародно-правового механізму надання гуманітарної допомоги як засобу полегшення страждань та забезпечення прав людини, оскільки масштаби гуманітарних катастроф є глобальними, а світове співтовариство має об'єднати зусилля задля надання допомоги. Найбільш ефективно проблеми такого рівня здатні вирішувати міжнародні організації, серед яких найбільшим потенціалом у галузі гуманітарної допомоги володіє ООН та її структури оперативної діяльності – УВКБ, УКГП, ПРООН, ВООЗ, ЮНФПА, ЮНІСЕФ та ін.

Стан дослідження. Окремі аспекти надання гуманітарної допомоги ООН та її структурами досліджувалися такими фахівцями, як А. Аггаруал, Д. Бревіс, Й. Паульман, Д. Браун, М. Антонович, М. В. Каушик, Дж. Рейниш, Х. Джонсон. Їх доробок становить науково-теоретичне підґрунтя нашого дослідження.

Метою статті є дослідження правових засад діяльності ООН з надання гуманітарної допомоги та перспектив розвитку цього напряму.

Виклад основного матеріалу. Окремі акції з надання благодійної (милосердної) допомоги нужденним практикувалися починаючи з давніх давен [1]. Відзначимо діяльність в цій сфері Комітету з надання допомоги в Німеччині та інших частинах континенту та Міжнародного комітету Червоного хреста у XIX ст., діяльність Міжнародного союзу допомоги у першій половині XX ст., створення у 1943 р. Сполученими Штатами та Великобританією адміністрації об'єднаних націй з надання допомоги та реабілітації (UNRRA) є першою спробою запровадження комплексного механізму надання допомоги жертвам Другої світової війни. Ф. Рузвельт запропонував цю ідею як засіб демократичного відродження народів Європи та Китаю. За його словами, війна залишила мирних жителів усюди «недоїдаючими, розчавленими тілом і духом, без надії, фактично готовими бути поневоленими», але якби визволителі змогли нагодувати й одягнути цих жертв війни, повоєнне відновлення могло б бути успішним. Г. Леман став першим директором UNRRA яку назвав «новою установою, заснованою на людському братерстві» UNRRA в короткі терміни акумулювала внески, налагодило зв'язки з арміями союзних держав, найняло понад 10 000 робітників і обслуговуючого персоналу та відправило за кордон в якості допомоги продовольство та товари першої необхідності на 4 мільярди доларів. Співробітники створили центри харчування, намети для санітарної обробки, медичні клініки, паспортні столи та служби розшуку зниклих [2]. UNRRA запропоновано та опрацьовано механізми надання гуманітарної допомоги. Після припинення діяльності організації у 1948 р. Міжнародна організація у справах біженців (IRO) продовжила опікуватися незавершеними проектами UNRRA разом із Всесвітньою організацією охорони здоров'я та Міжнародним дитячим фондом Об'єднаних Націй [3]. Системного комплексного характеру гуманітарна допомога набула із заснуванням ООН у 1945 р.

На сьогодні ООН є головним джерелом екстреної допомоги та довгострокової співпраці, каталізатором діяльності урядів країн та міжнародних організацій, захисником потерпілого населення у надзвичайних ситуаціях [4]. Метою цієї організації є здійснення міжнародного співробітництва в сфері розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру, розвиток поваги до прав людини й основних свобод, узгодження дій націй у досягненні цих загальних цілей з метою досягнення мети організації, Генеральна Асамблея ООН організовує дослідження та надає рекомендації з метою сприяти міжнародному співробітництву в галузі політики й заохочення прогресивного розвитку міжнародного права та його кодифікації [5].

Прийнята під егідою ООН Загальна декларація прав людини проголосила право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдівства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незалежні від неї обставини. Прийняттям Загальної декларації прав людини відбулося підбиття напрацьованого століттями доробку з питань захисту прав людини та розпочато активні дії, у напрямку формування в системі загального міжнародного права нової самостійної галузі – міжнародного права прав людини. Положення Декларації створили передумови визнання права на гуманітарну допомогу в контексті прав людини.

ООН була ініціатором прийняття у 1949 р. Женевських конвенцій, спрямованих на захист жертв війни та протоколів до них, які визначили загальні засади надання гуманітарної допомоги пораненим та хворим у діючих арміях, військовополоненим та цивільному населенню під час війни.

У резолюції 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 р. було наголошено на необхідності розширення прав та можливостей уразливих людей – дітей, молоді, осіб з інвалідністю, людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом, літніх людей, корінних народів, біженців, внутрішньо переміщених осіб і мігрантів та вжиття подальших ефективних заходів відповідно до міжнародного права задля усунення перешкод і обмежень, посилення підтримки та задоволення особливих потреб людей, які живуть у районах, постраждалих від складних надзвичайних ситуацій гуманітарного характеру і у районах, постраждалих від тероризму, економічних, соціальних й екологічних потрясінь та лих [6].

Система ООН складається із низки спеціалізованих установ та агенцій, багато з яких залишаються доволі автономними. Такі структури ООН як Програма розвитку ООН (ПРООН), Агентство ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Всесвітня продовольча програма (ВПП), ВООЗ (Всесвітня організація охорони здоров'я) опікуються наданням гуманітарної допомоги.

В міжнародному праві відсутній єдиний підхід до розуміння категорії «гуманітарна допомога». Нами було запропоновано її поняття як заходів з надання громадянам (цивільним або військовим) життєво необхідних предметів споживання (продуктів харчування, засобів гігієни, тощо) та /або притулку, та/або психосоціальної підтримки та освіти та/або медичних та транспортних послуг у разі стихійного лиха, техногенної катастрофи або збройного конфлікту, що здійснюються іноземними та вітчизняними донорами відповідно до принципів захисту з метою забезпечення життя з гідністю, або сприяння обороноздатності країни [7].

Допомога надається в рамках Програм розвитку ООН задля виконання завдань поставлених резолюцією Генеральної асамблеї ООН 2816 (XXVI) «Допомога у випадку стихійних лих та інших тяжких становищ», зокрема таких: запроваджувати тісне співробітництво з усіма зацікавленими організаціями та здійснювати завчасні заходи з метою надання найефективнішої допомоги, мобілізувати, координувати та спрямовувати зусилля з надання допомоги різних структур ООН у відповідь на запит держави, яка зазнала лиха [8].

Структури ООН не тільки надають комплексну гуманітарну допомогу нашій країні, але й займаються координацією надання такої допомоги міжнародним співтовариством, основи якої були закладені відповідно завдань, поставлених резолюцією 46/182 Генеральної Асамблеї ООН, прийнятої у 1991 р. [9].

У резолюції зазначено, що гуманітарна допомога має кардинальне значення для постраждалих від стихійних лих і інших надзвичайних ситуацій та повинна надаватися відповідно до принципів гуманності, нейтральності і неупередженості за згодою постраждалої країни у відповідності до міжнародного права та національного законодавства.

Таким чином поступово удосконалювалися механізми гуманітарної допомоги, проте, незважаючи на всі зусилля, все ще залишалися проблеми з запровадженням механізмів координації на різних рівнях і забезпеченням чіткої взаємної відповідальності. Майже через 15 років, у 2005 р. «Порядок денний гуманітарної реформи» представив кілька нових операційних і політичних елементів для підвищення передбачуваності, підзвітності та партнерства. Процес гуманітарної реформи був ініційований Координатором надзвичайної допомоги спільно з Міжвідомчим постійним комітетом (IASC) з метою підвищення ефективності гуманітарного реагування через більшу передбачуваність, підзвітність, відповідальність і партнерство. Міжвідомчий постійний комітет (IASC) є структурою гуманітарної координації найвищого рівня системи

ООН. Він об'єднує виконавчих керівників 18 організацій і консорціумів та був створений для формування політики, визначення стратегічних пріоритетів і мобілізації ресурсів у відповідь на гуманітарні кризи. IASC зміцнює колективну гуманітарну діяльність шляхом впровадження узгодженої відповіді, яка спирається на загальні гуманітарні принципи та приймає стратегічні, політичні та оперативні рішення, що безпосередньо стосуються гуманітарних операцій на місцях.

IASC був запроваджений інноваційний кластерний підхід до надання гуманітарної допомоги, завдяки якому спроможність реагування на надзвичайні ситуації було посилено на глобальному рівні відповідно до узгодженого розподілу праці. Кластерний підхід був застосований вперше після землетрусу 2005 року в Пакистані та додатково вдосконалений в контексті «Трансформаційного порядку денного» [10]. Його мета – зробити гуманітарну спільноту краще організованою та більш підзвітною особам, які постраждали від кризи.

У вузькому розумінні кластери – це добровільні групи гуманітарних організацій, як в ООН, так і поза її межами, які працюють у конкретних секторах гуманітарної діяльності. Вони мають чітку відповідальність за координацію. Я є прихильником широкого розуміння кластерів, як сукупності структур, процесів, принципів і зобов'язань для координації гуманітарної діяльності, коли національний уряд запитує міжнародну підтримку.

Кластери об'єднують партнерів ООН і поза ООН навколо 15 технічних сфер гуманітарної діяльності з метою координації діяльності з готовності та реагування у таких сферах відповідальності: захист дітей; запобігання гендерного насильства; житло, земля та майно; укриття та протимінна діяльність. Система кластерів охоплює такі сектори гуманітарної діяльності: 1. Продовольча безпека; 2. Здоров'я; 3. Логістика; 4. Освіта; 5. Харчування; 6. Захист; 7. Укриття; 8. Вода, санітарія; 9. Табори для розселення; 10. Відновлення; 11. Навчання; 12. Комунікації у надзвичайних ситуаціях [11]. Усі кластери відповідають за дотримання принципів захисту та запобігання сексуальній експлуатації, насильству та домаганням.

Кожен глобальний кластер очолюється одним або двома агентствами ООН або агентством ООН і міжнародною неурядовою організацією. Кластери можуть бути активовані на національному рівні й на субнаціональному рівні у відповідь на певну надзвичайну ситуацію. Кластери просувають спільну стратегію та передову практику, уникають дублювання, усувають прогалини та запроваджують обмін інформацією. Вони акумулюють ресурси для підготовки до надзвичайних ситуацій, сприяють більш ефективній та підзвітній гуманітарній діяльності.

Гуманітарні партнери працюють разом, щоб підвищити ефективність кластерів шляхом розподілу обов'язків керівництва на субнаціональному рівні, де це доцільно і здійсненно, наприклад, у непередбачених випадках місії з планування та оцінки, а також перерозподілу ресурсів з національного до субнаціонального рівня. Ними у документі IASC Transformative Agenda була здійснена оцінка ефективності кластерів, виявлено, що кластерний підхід став надмірно керованим процесом, і в деяких ситуаціях потенційно ризикованим та неефективним та намічено шляхи вдосконалення координації діяльності з надання гуманітарної допомоги.

Основи системи міжнародної гуманітарної координації були закладені резолюцією 46/182 Генеральної Асамблеї 1991 р. У 2005 р. відбулася реформа гуманітарної координації, відома як Програма гуманітарної реформи, яка запровадила низку нових елементів підвищення передбачуваності, підзвітності та партнерства.

Керівники IASC вирішили переглянути поточний підхід до гуманітарної допомоги та внести корективи. На основі аналізу поточних викликів у грудні 2011 р. було погоджено набір дій, які в сукупності являли собою суттєве вдосконалення поточної моделі гуманітарного реагування [12]. Була розроблена модель гуманітарної допомоги, до якої було включено механізм розгортання сильного, досвідченого вищого керівництва з метою гуманітарного реагування з самого початку великої кризи; покращене стратегічне планування на рівні країни, яке визначає, як кластери так і та організації що мають їм сприяти; підзвітність координатора гуманітарної допомоги; налагоджені механізми координації, адаптовані до оперативних вимог. Реформа була спрямована на спрощення процесів і механізмів, покращення міжвідомчої взаємодії спілкування та співпраці, а також зміцнення довіри до системи в цілому.

Після узгодження Програми трансформацій (Transformative Agenda – ТА) було погоджено «Протоколи ТА», які встановлюють параметри для вдосконалення колективних дій у надзвичайних гуманітарних ситуаціях. Загалом Трансформаційна програма IASC – це набір конкретних дій, спрямованих на зміну способу реагування гуманітарної спільноти на надзвичайні ситуації. Він зосереджений на підвищенні своєчасності та ефективності колективної відповіді через посилення лідерства, ефективніші структури координації та покращення відповідальності за виконання перед постраждалими.

Трансформаційна програма зосереджена на трьох ключових сферах: лідерство, координація та підзвітність. Координатор гуманітарної допомоги (НС), гуманітарна група країни (НСТ), кластери країн та провідні агенції кластерів залишаються головними дійовими особами, які підтримують національні зусилля з реагування, Програма трансформації спрямована на подальше посилення цих гравців.

Конкретні першочергові дії для посилення всіх гуманітарних операцій включають: посилений потенціал керівництва на всіх рівнях реагування; покращене стратегічне планування, яке уточнює спільні результати, яких прагне досягти гуманітарна спільнота; посилені оцінки потреб, управління інформацією, планування, моніторинг та оцінку для більш ефективного та стратегічного реагування; покращену координацію кластерів, продуктивність і участь, а також більш чітко визначену процедуру активації кластерів; покращену відповідальність за досягнення колективних результатів на основі узгодженої системи ефективності та моніторингу, пов'язаної зі стратегічним планом; посилення підзвітності перед постраждалими громадами, що має бути реалізовано на польовому рівні через визначену міжвідомчу оперативну структуру.

У структурі ООН працює Програма з розвитку (UN Development Programme – ПРООН). ПРООН підтримує стратегічні ініціативи з розвитку потенціалу сприяння сталому розвитку, які передбачають партнерство з національними, регіональними та місцевими органами влади, громадянським суспільством і приватним сектором. Особливістю ПРООН є мобільність та гнучкість. Саме це дає змогу цій програмі вдало адаптуватися під своєрідний або критичний, інколи навіть досить специфічний характер кожної країни [13]. Так ПРООН прагне підтримати Україну в її зусиллях щодо подолання бідності, розвитку потенціалу людей, підтримки навколишнього середовища та розвитку демократичного врядування.

У випадку надзвичайних ситуацій ПРООН організовує надання гуманітарної допомоги в співпраці з координатором надзвичайної допомоги управління ООН з координації гуманітарних питань (ОСНА). ПРООН також намагається інтегрувати проекти реабілітації в операції з надання допомоги, щоб подолати бідність, яка часто посилює напругу.

ПРООН Україна враховує те, що сьогодні Україна стикається з найсерйознішими викликами з моменту здобуття незалежності в 1991 р. – агресією РФ, що призвела до гуманітарної катастрофи. Відновлення та розбудова

миру на постраждалих від конфлікту територіях, а також підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО) є одними з головних сучасних пріоритетів ПРООН в Україні.

В цій ситуації існує нагальна потреба в системному реагуванні на потреби внутрішньо переміщених осіб та людей, які проживають у постраждалих від конфлікту районах, що виходить за рамки надання термінової допомоги та короткострокового притулку. Працюючи в тісному партнерстві з міжнародними партнерами та українським урядом, ПРООН використовує цілісний підхід, реагуючи на потреби людей, зміцнюючи соціальну згуртованість і взаєморозуміння, водночас запобігаючи надмірному соціальному тиску на приймаючі громади.

ПРООН допомагає відновити критично важливу соціально-економічну інфраструктуру та ефективну роботу органів місцевого самоврядування; створювати робочі місця та відстежувати підприємницьку діяльність серед ВПО та приймаючих громад.

ПРООН в Україні ґрунтується на таких засадах: 1) підтримка реагування на кризу під керівництвом уряду та надання державних послуг; 2) залучення людського капіталу, економічного потенціалу та природних ресурсів України для задоволення нагальних гуманітарних потреб і посилення стійкості, соціального та економічного відновлення; 3) зміцнення інститутів і громадянського суспільства для підтримки соціальної структури, захисту прав людини та подолання наслідків війни, відновлення та відбудову країни.

ПРООН оперативно відреагувала на підрив греблі Каховської ГЕС, яка посилила екологічну та гуманітарну катастрофу в Україні до глобальних масштабів. З метою визначення масштабів руйнувань та прогнозування необхідних заходів щодо надання термінової гуманітарної допомоги та відновлення, ПРООН та Інститут Київської школи економіки представили частковий аналіз збитків від повені внаслідок руйнування Каховської дамби [14]. Дані з цього звіту допоможуть зрозуміти масштаби катастрофи, що, у свою чергу сприятиме зусиллям з допомоги та відновлення.

Ця подія загострила також проблему відсутності доступу до постраждалих на окупованих територіях. РФ відхиллено запит ООН про доступ до територій, затоплених через прорив каховської дамби [15]. В результаті зафіксовано тяжкі наслідки, зокрема випадки загибелі людей. ООН діяла у відповідності до міжнародного права та виявила готовність надання допомоги з евакуацією, забезпеченням питною водою, продуктами харчування, наданням медичної допомоги. Відповідно Четвертої Женевської конвенції, окупаційні держави сприятимуть, у міру можливого, відвідуванню представниками інших організацій, метою яких є надання духовної або матеріальної допомоги особам, що перебувають під захистом [16]. На мою думку тут в наявності порушення норм міжнародного гуманітарного права, зокрема принципу гуманізму. Скоєний міжнародний воєнний злочин, який у відповідності до ст. 8 Статуту МКС полягає в умисному спрямуванні нападів на цивільне населення як таке або на окремих цивільних осіб, що не беруть безпосередньої участі у воєнних діях; умисному спрямуванні нападів на цивільні об'єкти, тобто об'єкти, що не є військовими цілями, але і у посяганні на людську гідність, зокрема має місце образливе і принизливе поводження. Зазначимо, що я наразі не претендую на повну кваліфікацію дій окупаційної влади, оскільки тема статті не охоплює таку мету, наголошуємо тільки на тому, що заборона доступу до постраждалих районів організаціям які можуть та готові таку допомогу надати, має кваліфікуватися як воєнний злочин. Протиправне діяння полягає у посяганні на гідність людини, в умисному використанні голодування цивільного населення як методу ведення війни шляхом позбавлення його предметів, необхідних для виживання. На нашу думку відповідну статтю статуту МКС було б доцільно доповнити та передбачити даке діяння як ненадання гуманітарного доступу, якщо є гостра потреба у допомозі, а її відсутність призвела або могла призвести до тяжких наслідків для життя та здоров'я, або загибелі людей. Застосування П. XXY ст. 8 – умисне створення перешкод для надання допомоги, як це передбачено відповідно до Женевських конвенцій неможливо, оскільки конвенціями передбачена згода окупаційної влади. Постраждалі потребують допомоги негайно, тому лише притягненням до кримінальної відповідальності проблему не вирішити. Необхідно забезпечити гуманітарний доступ до зони катастрофи. відповідні норми було доцільно передбачити у Конвенції про гуманітарну допомогу, на прийнятті якої я наголошую.

Окрім ПРООН гуманітарну допомогу надає Агентство ООН у справах біженців (УВКБ ООН), яке підтримує та доповнює заходи реагування української влади за трьома основними напрямами: (1) надання послуг у сфері соціально-правового захисту; (2) допомога з наданням прихистку та житла в надзвичайних ситуаціях, та сприяння отриманню доступу до гідних умов проживання; (3) підтримка в задоволенні базових потреб постраждалого населення через надання грошової допомоги та предметів першої необхідності (непродовольчих товарів) [17].

Акцент робиться на підтримці спроможності переміщених осіб знаходити довгострокові рішення щодо їхньої ситуації. Підтримка включає надання допомоги ВПО, які не мають перспектив повернутися до своїх домівок у найближчому майбутньому, для їхньої інтеграції та побудови нового життя в приймаючих громадах. Підтримка також надається біженцям і ВПО, які хотіли б повернутися до своїх домівок, у безпечний спосіб.

З початку конфлікту в Україні у 2014 р., Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) працює над реалізацією ключових зобов'язань із задоволення гуманітарних потреб дітей, зокрема доступу до освіти, психосоціальної допомоги, води і санітарії, навчання з питань мінної небезпеки, охорони здоров'я матері та дитини.

Всесві́тня продово́льча програ́ма (United Nations World Food Programme, WFP – ВПП) використовує гнучке поєднання продовольчої та грошової допомоги для підтримки вразливих людей, де б вони не були, співпрацює з місцевими партнерами для розподілу продовольства у прифронтових районах і надання грошових переказів скрізь, де люди мають доступ до банків і ринків, щоб купити їжу.

Україна є не тільки реципієнтом гуманітарної допомоги, але і донором. Наша країна до війни була однією з найбільших житниць світу, виробляючи достатньо їжі, щоб прогодувати 400 мільйонів людей на рік. Війна різко скоротила постачання для країн, які цього потребують, і одночасно підвищила ціни на продовольство. ВПП працює над транспортуванням зерна пшениці з України до країн, які цього потребують, оскільки у липні 2022 року було досягнуто домовленості про такий експорт через Чорне море [18].

Висновки. Надання гуманітарної допомоги в умовах надзвичайних ситуацій є одним з найважливіших завдань ООН, яка є світовим лідером у цій царині. Саме ООН запроваджено найбільш ефективні та прогресивні підходи щодо гуманітарної допомоги. ООН є не тільки потужним донором, що акумулює та розподіляє допомогу, але й координатором надання такої допомоги. ООН запроваджено інноваційні підходи до надання гуманітарної допомоги, які довели свою ефективність та постійно вдосконалюються з врахуванням нових світових реалій. ООН ефективно працює в Україні в умовах агресії РФ в районах, що перебувають під контролем України. Найбільша проблема полягає у відсутності доступу до постраждалих на окупованих територіях. Зокрема, РФ не надає доступу в регіони гуманітарної та екологічної катастрофи на півдні України, створюючи загрозу життю на здоров'юлюдей та порушу-

ючи тим самим міжнародне гуманітарне право. Необхідно доповнити Статут МКС та передбачити кримінальну відповідальність за відмову у наданні гуманітарного доступу з боку окупаційної влади, якщо населення гостро потребує допомоги, а життя та здоров'я людей поставлено у небезпеку діями окупанта. Норми щодо надання гуманітарної допомоги потребують кодифікації у формі прийняття конвенції, в якій необхідно передбачити правила щодо гуманітарного доступу в окуповані регіони. Доцільним буде прийняти п'яту Женевську конвенцію про надання гуманітарної допомоги та протоколу до неї, а також – конвенцію щодо гуманітарної допомоги постраждалим в результаті надзвичайної ситуації природного або техногенного характеру та протоколу до неї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль Н.О. Підстави та порядок переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України : автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 Одеса, 2014. 19 с.
2. UN Relief and Rehabilitation Administration: "A New Enterprise Based on Human Brotherhood" URL: https://www.google.com/search?q=United+Nations
3. United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA). URL:https://digitallibrary.un.org/record/209575?ln
4. Гогоша О. Гуманітарна складова миротворчих операцій ООН. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини.* 2013. Вип. 32. С. 104–108. URL:https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/VLNU_Mv
5. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice URL: https://treaties.un.org/doc/publication/ctc/uncharter.pdf
6. Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. UN General Assembly (2015) A/RES/70/1. URL: https://www.un.org/ga/search/ view
7. Сурілова О. О. Бурдюжа О. М Надання гуманітарної допомоги як функція Міжнародного комітету Червоного хреста. Трансформація правових систем в умовах збройних конфліктів: матер. круглого столу (м. Одеса, 10 лютого, 2023 р.) С. 22-27.
8. Assistance in cases of natural disaster and other disaster situations. UN. General Assembly (26th sess.: 1971) URL: https://digitallibrary.un.org/record/201561
9. United Nations General Assembly Resolution 46/182 Strengthening of the coordination of humanitarian emergency assistance of the United Nations URL: https://documents-dds-ny.un.org/doc
10. IASC Transformative Agenda 2011 URL: https://interagencystandingcommittee
11. Cluster Coordination URL: https://www.humanitarianresponse.info
12. Chapeau and Compendium URL: https://interagencystandingcommittee.org
13. Lutsyshyn H., Klymchuk I. Features of the United Nations Development Program in Eastern European Countries Modern Historical and Political Issues: Journal in Historical & Political Sciences. 2021/43 47-56p. URL: file://C:/Users/User/Downloads/mhpiadminm
14. UNDP and Kyiv School of Economics Institute present partial analysis of flood damage following Kakhovka dam destruction URL: https://www.google.com/search?q=UNDP
15. Russia /declines UN request for aid access to areas flooded by Ukraine dam breach URL: https://news.un.org/en/story/2023/06/1137832
16. Конвенція про захист цивільного населення під час війни. Женева, 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
17. UNHCR Ukraine URL: https://www.unhcr.org/ua/
18. World Food Programme, WFP. URL: https://www.undp.org/ukraine